

Nr 24

Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ändring av lagen med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 112 i första kammaren av fru *Gärde Widemar* och nr 141 i andra kammaren av herr *Fröding*. I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte för sin del besluta om sådan ändring av lagen med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, att den som tidigare dömts för brott mot denna lag må kunna vid återfall ådömas böter även om med återfallet avsedda införseln skett i syfte att försälja dryckerna, samt att vederbörande utskott måtte utforma härför erforderlig lagtext».

Beträffande de skäl, som ligga till grund för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från Svea hovrätt och generaltullstyrelsen. Därjämte har styrelsen för Föreningen Sveriges stadsdomare beretts tillfälle att yttra sig över motionerna.

Gällande rätt

Från början av 1920-talet fram till krigsutbrottet hösten 1939 hade sprit-smugglingen till Sverige, särskilt inom vissa delar av landet, en betydande omfattning. Detta förhållande föranledde motåtgärder av skilda slag från statsmakternas sida. Sålunda genomfördes bl. a. en särskild strafflagstiftning, varjämte man genom överenskommelser med främmande makter sökte hindra den olovliga införseln av spritdrycker till riket.

Vad angår strafflagstiftningen meddelades till en början i lagen den 8 juni 1923 om straff för olovlig varuinförsel (varuinförsellagen) vid sidan av föreskrifter, som avsågo smuggling i allmänhet, även särskilda straffbestämmelser rörande sprit-smuggling. Och genom en samma dag utfärdad lag angående förbud i vissa fall mot införsel av spritdrycker och vin till svenskt territorialvatten stadgades förbud mot att med farkoster av mindre nettodräktighet än 120 ton införa dylika drycker till svenskt territorialvatten.

Dessa bestämmelser visade sig emellertid icke vara tillräckligt effektiva; de ersattes därför redan nästföljande år av en skärpt och utvidgad lagstift-

ning i ämnet. Genom lagen den 20 juni 1924 med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin (spritinförsellagen) meddelades sålunda strängare straffbestämmelser för smuggling av rusdrycker och förbjöds införsel av dylika drycker till svenskt territorialvatten med farkoster av mindre nettodräktighet än 250 ton. Vidare stadgades i lagen straff för skilda slag av olovlig befattning, med å ena sidan insmugglade rusdrycker och å andra sidan rusdrycker som olovligen tillverkats eller olovligen denaturerats. Slutligen upptogs i spritinförsellagen särskilda bestämmelser om förverkande ävensom vissa processuella stadganden.

Spritinförsellagen, som avsågs skola erhålla provisorisk karaktär, gällde till en början endast t. o. m. den 30 juni 1926. Sedermera har lagen emellertid gång efter annan erhållit fortsatt giltighet. Sålunda förordnades om förlängning genom lag den 4 juni 1926 för tiden t. o. m. den 30 juni 1928, och under tiden därefter har lagen förlängts för fem år i sänder, senast genom lag den 30 april 1953 för tiden den 1 juli 1953—den 30 juni 1958. I samband med vissa av förlängningarna ha genomförts smärre ändringar i lagen; bland annat skärptes straffbestämmelserna år 1928.

Till spritinförsellagen ansluta sig två likaledes tidsbegränsade lagar, nämligen lagen den 27 november 1925 om utsträckt tillämpning av spritinförsellagen samt lagen den 31 maj 1935 med tillägg till gällande bestämmelser rörande införsel av spritdrycker och vin till svenskt territorialvatten. Även dessa lagar gälla efter förlängning t. o. m. den 30 juni 1958.

För olovlig införsel av spritdrycker eller vin är straffet enligt 1 § 1 mom. spritinförsellagen i regel böter motsvarande lägst 15, högst 25 kronor för liter av de olovligen införda dryckerna, dock minst 50 kronor, eller fängelse i högst ett år. Sker den olovliga införseln i större omfattning eller yrkesmässigt, kan straffet bestämmas till straffarbete i högst ett år.

För vissa slag av olovlig befattning (förvärv, forslande, döljande eller förvaring) med olovligen införda rusdrycker är straffet enligt 5 § 1 mom. böter motsvarande lägst 10, högst 20 kronor för liter av de drycker, med vilka den brottslige tagit sådan befattning, dock minst 30 och högst 5 000 kronor, eller fängelse i högst ett år.

I fråga om de båda nu nämnda brottstyperna gäller, att försök anses lika med fullbordat brott samt att, ändå att enligt de angivna beräkningsgrunderna bötesbeloppet i visst fall icke uppgår till 500 kronor, böterna må höjas till detta belopp.

I 1 § 4 mom. meddelas bestämmelser om förhöjt straff då olovlig införsel av spritdrycker eller vin förövats av någon, som förut genom lagakraftvunnen dom dömts för enahanda brott eller för sådan olovlig befattning som avses i 5 § eller för olovlig införsel av andra varor än spritdrycker och vin. I dylika fall är straffet böter enligt de i 1 mom. angivna beräkningsgrunderna eller fängelse och kan, där den olovliga införseln skett i större omfattning eller yrkesmässigt, bestämmas till straffarbete i högst två år. Var det tidigare brottet sådant som sägs i spritinförsellagen, må ej dömas till böter i annat fall, än då införseln skett i allenast ringa omfattning och

utan syfte att försälja dryckerna samt omständigheterna jämväl i övrigt äro synnerligen mildrande.

De sålunda meddelade bestämmelserna om iterationsstraff äro på grund av hänvisning i 5 § 1 mom. tillämpliga jämväl å sådan olovlig befattning med spritdrycker och vin, som avses i detta lagrum.

Historik

Enligt den ursprungliga lydelsen av 1 § 4 mom. spritinförsellagen straffades olovlig införsel av spritdrycker eller vin av den, som förut fälltts till straff för enahanda brott, med fängelse eller straffarbete i högst två år; dock kunde, om införseln skett i allenast ringa omfattning och omständigheterna voro synnerligen mildrande, dömas till böter såsom vid förstagångsförbrytelse. För olovlig införsel av den, som två eller flera gånger undergått straff för olovlig införsel av andra varor än spritdrycker och vin, gällde samma strafflatitud, dock med den åtskillnad, att bötesstraffet härvidlag ingick såsom första led i latituden. De sålunda meddelade bestämmelserna om förhöjt straff vid återfall hade ursprungligen uteslutande avseende å olovlig införsel.

I det av 1926 års *rusdryckslagstiftningsberedning* avgivna betänkandet med förslag till åtgärder gentemot spritsmuggling från fartyg, som uppehålla trafik med utlandet m. m. (SOU 1927: 34) berördes bl. a. spritinförsellagens bestämmelser om iterationsstraff. Beredningen hade vid granskning av den rättspraxis, som utbildat sig vid vissa underdomstolar, ansett sig kunna konstatera, att återfallsförbrytelser ofta bedömdes alltför mildt. Sålunda hade bötesstraff kommit till användning vid återfallsförbrytelser, som uppenbarligen utgjort led i mera omfattande brottsliga förfaranden. I anledning av den praxis, som sålunda vid dessa domstolar syntes ha utvecklats i hithörande mål, framhöll beredningen, att lagstiftningen mot spritsmuggling borde så avfattas, att frihetsstraff vid iteration bleve regel, så snart det icke kunde anses uppenbart, att försäljningssyfte icke förelegat. Beredningen föreslog vidare, att olovlig befattning med spritdrycker och vin, som olovligen införts, i förevarande hänseende skulle likställas med olovlig införsel.

På grundval av nämnda betänkande föreslog Kungl. Maj:t i propositionen nr 171 till 1928 års *riksdag* en skärpning i olika avseenden av spritinförsellagen. I fråga om iterationsstraffet föreslogs sålunda, att vid upprepad olovlig införsel av spritdrycker eller vin användning av bötesstraff skulle vara utesluten, då försäljningssyfte förelegat. Vidare föreslogs tillämpning i vidgad omfattning av iterationsstraff. Sålunda tillades brott som avses i 5 § återfallsverkan i förhållande såväl till brott av samma beskaffenhet som till olovlig införsel, och olovlig införsel blev iterationsgrundande jämväl i förhållande till brott enligt 5 §. Det upprepade brottet skulle därvid straffas såsom i 1 § 4 mom. var för där avsett fall stadgat. De av Kungl. Maj:t sålunda

föreslagna lagändringarna biföllos av riksdagen på hemställan av första lagutskottet (utl. nr 38).

Sin nu gällande lydelse erhöll 1 § 4 mom. spritinförsellagen vid 1949 års riksdag i enlighet med ett av Kungl. Maj:t i propositionen nr 99 framlagt förslag. Av propositionen (s. 45) framgår, att syftet med sänkningen av det allmänna straffmaximum vid återfall till fängelse var att undanröja vissa processuella olägenheter av att straffmaximum satts till två års straffarbete. Detta föranledde nämligen att i rådhusrätt mål om återfall alltid måste handläggas med nämnd, även om det med visshet kunde förutses att straffet komme att stanna vid böter. Vidare ansågs att för tillämpning av återfallsstraff aldrig borde krävas mera än att ansvar för det återfallsgrundande brottet ålagts genom dom som vunnit laga kraft.

År 1949 utfärdades ny lag om straff för olovlig varuutförsel. I samband därmed vidtogos ändringar dels, såsom förut nämnts, i spritinförsellagen, dels ock i 1923 års varuinförsellag ävensom i vissa andra författningar. I skrivelse den 24 maj 1949 (nr 326) av 1949 års riksdag till Kungl. Maj:t i detta lagstiftningsärende hemställde riksdagen, att förslag till ny lagstiftning rörande straff för olovlig införsel och utförsel av varor måtte utarbetas och framläggas för riksdagen. Därvid åberopade riksdagen första lagutskottets utlåtande nr 37/1949, i vilket anförts bl. a., att gällande lagstiftning i detta ämne, upptagen i ett flertal författningar som uppbyggts efter skilda principer, vore synnerligen svåröverskådlig och borde ersättas av en ny lagstiftning om straff för smuglingsbrott, anordnad efter enhetliga synpunkter och tillkommen under tillgodogörande av bl. a. de erfarenheter domstolarna vunnit vid tillämpningen av nuvarande bestämmelser.

Den av riksdagen sålunda begärda utredningen har hittills icke igångsatts. När ifrågavarande lagstiftning erhöll fortsatt giltighet vid 1953 års riksdag, förutskickade emellertid chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, att en allmän översyn av strafflagstiftningen mot smuglingsbrott, däribland spritinförsellagen och därtill anknutna lagar, skulle igångsättas (propositionen nr 92). Enligt uttalande av statsrådet Sköld i den till innevarande års riksdag avlämnade propositionen nr 5 med förslag till förordning om ändring i 1954 års brännvinstillverkningsförordning m. m. (s. 17) synes denna översyn kunna igångsättas inom en relativt snar framtid.

Yttrandena

Styrelsen för Föreningen Sveriges stadsdomare förklarar sig kort och gott varmt tillstyrka motionärernas förslag. Däremot avstyrkes detta uttryckligen av Svea hovrätt, och även generaltullstyrelsen uttalar sig i avstyrkande riktning.

Hovrätten framhåller i sitt yttrande inledningsvis, att sådan olovlig införsel av spritdrycker, som sker för avsalu, kan medföra allvarliga sociala olägenheter. Ett verksamt ingripande mot dylik spritsmuggling vore därför i samhällets intresse, och jämförelsevis stränga straffbestämmelser måste anses ofrånkomliga för uppnående av avsedd verkan. Det klientel, varom här är fråga — företrädesvis besättningsmän å fartyg i utländsk trafik — torde icke låta sig påverka, med mindre straffhotet vore tillräckligt starkt. I fortsättningen erinrar hovrätten om att det enligt spritinförsellagens ursprungliga lydelse fanns möjlighet att vid återfall döma till böter under förutsättning att införseln skett i allenast ringa omfattning och omständigheterna voro synnerligen mildrande. De skäl, som förelågo för den 1928 genomförda lagändringen, syntes hovrätten alltjämt äga giltighet. Hovrätten fortsätter:

Vad motionärerna anfört till stöd för sitt förslag övertygar icke om att anledning skulle vara att återgå till den tidigare lydelsen. Ej heller i övrigt torde tillräcklig grund för en sådan ändring kunna åberopas. Även om den till synes stränga straffbestämmelsen stundom hårt kan drabba fall som i och för sig icke förskylla så sträng ansvarspåföljd som frihetsstraff, är dock att märka att fråga är om återfallsbrott. En uppmjukning av lagrummet skulle även medföra en viss risk för vidsträcktare tillämpning av bötesstraffet än som avsetts, och en sådan utveckling vore mindre lycklig. Hovrätten vill väl ingalunda förneka att omständigheterna i det särskilda fallet kunna vara synnerligen ömmande, men därvid torde hänsynen till den allmänna laglydnaden icke oundgängligen kräva att straffet utdömes ovillkorligt. En viss, låt vara mycket försiktig tillämpning av villkorlig dom bör således kunna komma i fråga. Förutsättningar för anlåtande av nådeinstitutet kunna även föreligga, såsom ibland eljest varit fallet då en strikt lagföring skulle leda till obillig påföljd. Frekvensen av särskilt ömmande fall torde icke vara större än att nu angivna utvägar äro att föredraga framför den uppmjukning av lagtillämpningen i det hela som kan befaras följa av en lagändring.

Hovrätten framhåller härefter, att den ifrågasatta översynen av lagstiftningen rörande straff för olovlig införsel och utförsel av varor synes komma att igångsättas inom en relativt snar framtid, samt anför slutligen:

Vidare synes ej uteslutet att erfarenheten från den under hösten inträdande omläggningen av spritförsäljningen kan föranleda en viss översyn av straffbestämmelserna på sprithanteringens område. Med hänsyn härtill böra endast sådana partiella reformer genomföras, vilka te sig klart nödvändiga och brådskande. Den nu föreslagna ändringen kan, såsom av det förut sagda torde framgå, i varje fall icke anses vara av denna beskaffenhet.

Generaltullstyrelsen redogör för de skäl som föranledde 1928 års lagändring samt anför:

Med hänsyn till domstolarnas benägenhet att utnyttja de möjligheter, som stå till buds för ådömande av milda straff, finner styrelsen starka betänkligheter möta mot att utan närmare utredning vidtaga den av motionärerna föreslagna ändringen av nu ifrågavarande straffbestämmelser, vilka äro väsentligen grundade i allmänpreventiva överväganden. En sådan ändring skulle i själva verket vara ägnad att återuppliva den rättspraxis, som

1928 års lagändring var avsedd att motverka. Styrelsen har sig ej bekant något fall, då tillämpningen av de nuvarande bestämmelserna tett sig stötande för rättsskänslan.

Styrelsen erinrar härefter om den bebådade översynen av lagstiftningen rörande straff för olovlig införsel och utförsel av varor samt uttalar, att de förevarande motionerna lämpligen torde böra upptagas till behandling i samband med denna översyn.

Utskottet

I förevarande motioner hemställas om en viss uppmjukning av de i 1 § 4 mom. spritinförsellagen meddelade bestämmelserna om iterationsstraff. Enligt nämnda lagrum gäller för närvarande, att om någon, som förut dömts för sådant brott som avses i spritinförsellagen, gör sig skyldig till olovlig införsel av spritdrycker eller vin frihetsstraff i allmänhet är obligatoriskt och att böter kunna ifrågakomma endast då införseln skett i allenast ringa omfattning och utan syfte att försälja dryckerna samt omständigheterna jämväl i övrigt äro synnerligen mildrande. Motionärerna mena, att denna lagregel är alltför schematisk och stundom leder till stötande resultat, samt föreslå sådan ändring därav, att den omständigheten att införseln av rusdryckerna skett för avsalu ej ovillkorligen skall utesluta användning av bötesstraff.

Den särskilda spritinförsellagstiftningen är att se såsom ett led i samhällets nykterhetsfrämjande åtgärder och uppbäres sålunda av övervägande sociala skäl. Mot bakgrunden av det alltjämt tillämpade restriktionssystemet framstår det i synnerhet som angeläget att med kraft ingripa mot den införsel, som sker för avsalu. Sprit som i detta syfte olovligen införes till riket kommer nämligen helt visst ofta i händerna på just sådana personer, som samhället genom rusdryckslagstiftningen velat hindra från att åtkomma spritdrycker.

Enligt den ursprungliga lydelsen av 1 § 4 mom. spritinförsellagen kunde upprepad olovlig införsel bestraffas med böter under förutsättning att införseln skett i allenast ringa omfattning och att omständigheterna voro synnerligen mildrande. Av lagens såväl ordalydelse som motiv framgick, att frihetsstraff avsetts skola utgöra normalstraff vid återfall och att böter alltså skulle förekomma endast i särskilda fall. Såsom ovan berörts utvecklades emellertid under lagstiftningens tidigaste år den domstolspraxis, att man i stor utsträckning dömde till böter vid itererat smuglingsbrott, oaktat detta uppenbarligen utgjort led i mera omfattande brottsliga förfaranden, varför omständigheterna alltså näppeligen kunde anses ha varit synnerligen mildrande. Härigenom äventyrades i viss mån ett effektivt bekämpande av spritsmugglingen och annan därmed sammanhängande rusdryckshandtering. Den år 1928 i lagen införda, ännu gällande bestämmelsen att frihetsstraff skall vara obligatoriskt vid upprepad olovlig införsel, som sker för

avsalu, tillkom såsom korrektiv mot det alltför milda bedömandet av återfallsförbrytelseerna.

Då styrelsen för stadsdomarföreningen förklarar sig varmt tillstyrka motionärernas förslag, visar detta att det vid rådhusrätterna, vilka ha att handlägga det övervägande antalet hithörande mål, är ett starkt önskemål att ifrågavarande lagregel uppmjukas. Det synes även utskottet obestriddigt, att det stundom kan verka onödigt hårt att den omständigheten att upprepad olovlig införsel skett i försäljningssyfte skall göra frihetsstraff obligatoriskt, även om införseln skett i allenast ringa omfattning och omständigheterna varit synnerligen mildrande. Om t. ex. en besättningsman på ett fartyg, vilken vid ett tillfälle blivit dömd för att han fört in en flaska sprit, kanske 10—20 år senare ånyo gör sig skyldig till enahanda brott, kan det sålunda ifrågasättas om icke ett förhållandevis kraftigt bötesstraff stundom kan utgöra tillräcklig repression, även om den brottslige haft för avsikt att sälja den olovligen införda spriten. Ett frihetsstraff drabbar i dessa fall ofta jämförelsevis hårt, eftersom häktning i allmänhet torde vara nödvändig för att straffet skall kunna verkställas.

Svea hovrätt har i sitt yttrande över motionerna pekat på instituten villkorlig dom och nåd såsom korrektiv emot lagbudets kategoriska avfattning. Gentemot detta vill utskottet framhålla, att hänsynen till den allmänna laglydnaden med särskild styrka talar mot tillämpning av lagen om villkorlig dom vid ifrågavarande art av kriminalitet. Ej heller kan det ur individualpreventiv synpunkt framstå som ändamålsenligt att — vid återfallsbrott — meddela villkorlig dom för personer, vilka regelmässigt ej äro åtkomliga för någon verklig övervakning. Benådning kan naturligtvis ifrågakomma men synes icke utgöra något tillräckligt korrektiv i förevarande fall, i synnerhet som nådeinstitutet icke kan verka så snabbt som här i allmänhet är påkallat. Därest tillämpningen av ett visst straffbud kan förutses komma att i ett icke helt betydelselöst antal fall leda till stötande resultat, bör för övrigt möjligheten av benådning icke utgöra skäl mot en lagändring.

Med hänsyn till vad sålunda anförts föreligger enligt utskottets mening anledning att överväga en sådan uppmjukning av ifrågavarande lagregel som föreslagits av motionärerna. Emellertid kan utskottet icke tillstyrka, att en lagändring omedelbart vidtages. Såsom ovan antytts föreligger ett bestämt samband mellan spritinförsellagstiftningen och det på rusdrycksförsäljningens område tillämpade restriktionssystemet. Sedan detta senare i år blivit avlöst av en friare ordning för rusdrycksförsäljningen, synes frågan om olovlig spritinförsel komma i ett nytt läge, som kan föranleda en väsentlig omgestaltning av spritinförsellagstiftningen. Av den föregående redogörelsen framgår även, att den av 1949 års riksdag begärda allmänna översynen av lagstiftningen mot smuglingsbrott, däribland spritinförsellagen och därtill anknutna lagar, torde komma att igångsättas inom en relativt snar framtid. Utskottet anser i likhet med generaltullstyrelsen, att det av motionärerna väckta spörsmålet lämpligen bör upptagas till behandling i samband med nämnda översyn. Det torde kunna förutsättas att så kom-

mer att ske utan att särskild framställning därom från riksdagens sida erfordras.

Under åberopande av det ovan anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I: 112 och II: 141, icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 mars 1955

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herr Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson, herr Björnberg*, fru Gärde Widemar, fru Wallentheim och herr Ollén; samt
från andra kammaren: herrar Rylander, Landgren, fröken Öberg, herrar Gustafsson i Borås, Hedqvist*, fru Johansson i Skövde, herrar Fröding och Larsson i Luttra.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.